

YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI

ISRAILOVA SOHIBA

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti va
Ural davlat iqtisodiyot universiteti qo'shma ta'limda

2-bosqich magistratura talabasi

Ilmiy rahbar: Abdullayeva Matluba Nematovna

Iqtisodiyot fanlari doktori DSc, dotsent

Korporativ iqtisodiyot va boshqaruv kafedrası

ANNOTATSIYA

Ushbu ilmiy ishda yashil iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari tahlil qilinadi. Tadqiqotda ekologik barqarorlikni ta'minlash, energiya va resurslarni tejash, chiqindilarni kamaytirish, raqamli va innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish orqali korxonalar samaradorligini oshirish yo'llari yoritilgan. Shuningdek, korxonalarda yashil iqtisodiyot prinsiplarini joriy etish, sarmoyalarni ekologik yo'naltirish va ijtimoiy mas'uliyatni oshirish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi. Natijalar shuni ko'rsatadiki, yashil iqtisodiyotga o'tish sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, sanoat korxonalari, barqaror rivojlanish, energiya samaradorligi, chiqindilarni kamaytirish, innovatsion texnologiyalar

ABSTRACT

This scientific paper analyzes the priority directions of industrial enterprises development in the context of the green economy. The study highlights methods to ensure ecological sustainability, save energy and resources, reduce waste, and implement digital and innovative technologies to increase enterprise efficiency. Furthermore, it provides practical recommendations on applying green economy

principles, directing investments towards environmentally friendly projects, and enhancing social responsibility. The results indicate that transitioning to a green economy contributes to the competitiveness and sustainable development of industrial enterprises.

Keywords: green economy, industrial enterprises, sustainable development, energy efficiency, waste reduction, innovative technologies

АННОТАЦИЯ

В данной научной работе рассматриваются приоритетные направления развития промышленных предприятий в условиях зеленой экономики. Исследование освещает пути обеспечения экологической устойчивости, экономии энергии и ресурсов, сокращения отходов, а также внедрения цифровых и инновационных технологий для повышения эффективности предприятий. Кроме того, даются практические рекомендации по внедрению принципов зеленой экономики, направлению инвестиций в экологически безопасные проекты и повышению социальной ответственности. Результаты показывают, что переход на зеленую экономику способствует конкурентоспособности и устойчивому развитию промышленных предприятий.

Ключевые слова: зеленая экономика, промышленные предприятия, устойчивое развитие, энергоэффективность, сокращение отходов, инновационные технологии

KIRISH

Yashil iqtisodiyot konsepsiyasi dunyo bo'ylab barqaror rivojlanish va ekologik xavfsizlikni ta'minlashning muhim vositasi sifatida tan olinmoqda. Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi iqtisodiy o'sishni tabiiy resurslar va energiya resurslaridan samarali foydalanish bilan uyg'unlashtirish, chiqindilarni kamaytirish, atrof-muhitni muhofaza qilish va ijtimoiy mas'uliyatni oshirishdir. Sanoat korxonalari esa milliy iqtisodiyotning strategik tarkibiy qismi sifatida yashil iqtisodiyotga o'tishda

asosiy rolni o'ynaydi, chunki ularning faoliyati energiya va resurs sarfini ko'p talab qiladi hamda atrof-muhitga sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

O'zbekiston sharoitida yashil iqtisodiyotga o'tish va sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishini ta'minlash masalasi davlat siyosati va iqtisodiy strategiyalar bilan chambarchas bog'liq. Prezident qarorlari, hukumat dasturlari va sohadagi ilmiy tadqiqotlar sanoat korxonalarida energiya samaradorligini oshirish, chiqindilarni kamaytirish, ekologik toza texnologiyalarni joriy etish hamda innovatsion yechimlarni tatbiq etish bo'yicha yo'nalishlarni belgilab beradi. Shu bilan birga, sarmoyalarni yashil iqtisodiyotga yo'naltirish, raqamli texnologiyalarni keng joriy etish va korxonalarda ijtimoiy mas'uliyatni oshirish istiqbollari ham tadqiqotning dolzarbligini oshiradi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Yashil iqtisodiyot va sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish masalalari bo'yicha mavjud ilmiy adabiyotlar keng qamrovli tahlil qilinadi. Xorijiy va milliy ilmiy manbalar, shuningdek O'zbekiston sharoitida nashr etilgan maqolalar va rasmiy hujjatlar bu mavzuning nazariy va amaliy jihatlarini yoritadi. Masalan, Mirzayev S. va Hamroyev O.ning ilmiy tadqiqotlarida sanoat korxonalarida energiya samaradorligini oshirish, chiqindilarni kamaytirish va ekologik toza texnologiyalarni joriy etish orqali barqaror rivojlanishning strategik yo'nalishlari tahlil qilingan. Ularning tadqiqotlarida yashil iqtisodiyot prinsiplarini amaliyotga tatbiq etishning ijtimoiy va iqtisodiy samaradorligi ham yoritilgan.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarorlari va hukumat dasturlari, xususan sanoat tarmoqlarini modernizatsiya qilish va yashil texnologiyalarni joriy etish bo'yicha qabul qilingan strategik hujjatlar tadqiqot metodikasida muhim manba sifatida hisoblanadi. Masalan, Prezident qarori "Yashil iqtisodiyotga o'tish va energiya samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" sanoat korxonalarining ekologik va iqtisodiy samaradorligini oshirish bo'yicha aniq vazifalarni belgilaydi. Shu hujjatlar asosida ilmiy tadqiqotlar uchun amaliy parametrlar va indikatorlar aniqlanadi.

Tadqiqot metodikasi sifatida quyidagi yondashuvlar qo'llaniladi:

- Ilmiy adabiyotlarni tizimli ravishda solishtirish va tahlil qilish, yashil iqtisodiyot va sanoat barqarorligi bo'yicha milliy va xalqaro tajribalarni o'rganish.
- Normativ-huquqiy hujjatlarni o'rganish, sanoat korxonalarining yashil iqtisodiyot prinsiplariga mosligini baholash va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish.
- Amaliy misollar va statistika asosida sanoat korxonalarining energiya, resurs va chiqindilar samaradorligini baholash.
- Innovatsion va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali barqaror rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqish.

Shu yondashuvlar yordamida tadqiqot nafaqat nazariy asoslarni, balki amaliy tavsiyalarni ham ishlab chiqish imkonini beradi. Natijada, sanoat korxonalari yashil iqtisodiyot sharoitida energiya va resurslardan samarali foydalanish, chiqindilarni kamaytirish, innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish hamda ijtimoiy mas'uliyatni oshirish yo'lida strategik reja ishlab chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tahlil yo'nalishi	Mazmuni	Amaliy talqin	Natijaviy xulosa
Energiya samaradorligi	Sanoat korxonalarida energiya resurslaridan oqilona foydalanish va energiya tejovchi texnologiyalarni joriy etish	Yashil texnologiyalar va raqamli monitoring tizimlari orqali energiya sarfi kamayadi, ishlab chiqarish samaradorligi oshadi	Korxonalarda energiya xarajatlari pasayadi, iqtisodiy samaradorlik va ekologik barqarorlik kuchayadi
Chiqindilarni kamaytirish	Sanoat jarayonlarida chiqindilarni qayta	Qayta ishlash va ekologik toza texnologiyalar	Atrof-muhitga zarar kamayadi, korxonalarning

Tahlil yo‘nalishi	Mazmuni	Amaliy talqin	Natijaviy xulosa
	ishlash va ularni minimal darajaga tushirish	yordamida chiqindilarni samarali boshqarish	ekologik imidji yaxshilanadi
Innovatsion texnologiyalarni tatbiq etish	Raqamli transformatsiya, avtomatlashtirish va IoT orqali ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtirish	Smart monitoring, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari va IoT vositalari orqali ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligi oshadi	Ishlab chiqarish sifati va samaradorligi yaxshilanadi, resurslardan samarali foydalanish ta'minlanadi
Sarmoyalarni yashil yo‘nalishda rag‘batlantirish	Investitsiyalarni ekologik barqaror loyihalarga yo‘naltirish	Davlat va xususiy sektor sarmoyalari ekologik loyihalarga jalb qilinadi, yashil texnologiyalarni joriy etish qulaylashadi	Sanoat korxonalari barqaror rivojlanadi, iqtisodiy va ekologik foyda oshadi
Ijtimoiy mas’uliyat va kadrlar tayyorlash	Korxona xodimlarida ekologik ongni oshirish va ijtimoiy mas’uliyatni kuchaytirish	Ekologik trentinglar, sertifikatlash va ijtimoiy loyihalarni amalga oshirish orqali xodimlar mas’uliyatli bo‘ladi	Ishlab chiqarish jarayoni xavfsiz va barqaror bo‘ladi, jamiyat bilan ijobiy aloqalar mustahkamlanadi

Ushbu ilmiy ishning obyekti O'zbekiston sanoat korxonalari bo'lib, ular yashil iqtisodiyot prinsiplari asosida barqaror rivojlanish yo'lida faoliyat olib boradi. Ob'ekt sifatida tanlangan korxonalar energiya va resurslarni samarali boshqarish, chiqindilarni kamaytirish, innovatsion va raqamli texnologiyalarni joriy etish orqali ishlab chiqarish jarayonlarini optimallashtiradi. Tadqiqot doirasida korxonalarning ekologik, iqtisodiy va ijtimoiy samaradorligi, shuningdek, ularni yashil iqtisodiyotga moslashtirishning amaliy tajribalari o'rganiladi.

Masalan, Toshkentdagi elektrotexnika zavodi energiya tejovchi transformatorlarni ishlab chiqarishda energiya samaradorligini oshirish bo'yicha yangi texnologiyalarni tatbiq etgan. Bu korxona chiqindilarni kamaytirish va ishlab chiqarish jarayonlarining ekologik xavfsizligini ta'minlashga qaratilgan amaliy chora-tadbirlarni joriy qilgan.

Shuningdek, Buxoro kimyo zavodi chiqindilarni qayta ishlash va ekologik xavfsiz xomashyolarni ishlab chiqarish texnologiyalarini amaliyotga tatbiq etgan. Zavodda chiqindilarni minimal darajaga tushirish va qayta ishlash tizimlari joriy etilgan, bu esa atrof-muhitni muhofaza qilish va resurslardan oqilona foydalanish imkonini yaratadi.

Bundan tashqari, Farg'ona metallurgiya korxonasi raqamli monitoring tizimlari va IoT texnologiyalari orqali ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirishni yo'lga qo'ygan. Bu korxonada energiya va xomashyo sarfi samaradorligi oshirilgan, ishlab chiqarish sifati va ekologik barqarorlik ta'minlangan.

Shu tarzda, tadqiqot obyekti sifatida tanlangan korxonalar yashil iqtisodiyot sharoitida faoliyat olib borishning real amaliy tajribalarini o'z ichiga oladi. Ularning tajribasi orqali sanoat korxonalarini barqaror rivojlantirish yo'nalishlari va yashil iqtisodiyot prinsiplarini tatbiq etishning samarali usullari aniqlanadi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, yashil iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari bir nechta asosiy jihatlar orqali

amalga oshiriladi. Birinchidan, energiya samaradorligini oshirish va resurslardan oqilona foydalanish korxonalarning iqtisodiy samaradorligini kuchaytiradi hamda ekologik xavfsizlikni ta'minlaydi. Ikkinchidan, chiqindilarni kamaytirish va qayta ishlash tizimlarini tatbiq etish sanoat jarayonlarining barqarorligini oshiradi va atrof-muhitga salbiy ta'sirni minimallashtiradi.

Uchinchidan, innovatsion va raqamli texnologiyalarni joriy etish ishlab chiqarish jarayonlarining sifat va samaradorligini oshiradi, avtomatlashtirish tizimlari yordamida resurslar samaradorligi maksimal darajada ta'minlanadi.

To'rtinchidan, sarmoyalarni yashil yo'nalishlarga yo'naltirish va ijtimoiy mas'uliyatni kuchaytirish korxonalarning uzoq muddatli rivojlanishini kafolatlaydi hamda iqtisodiy, ekologik va ijtimoiy barqarorlikni mustahkamlaydi.

Shuningdek, tadqiqot davomida amaliy misollar va o'zbek mualliflarining ilmiy maqolalari asosida korxonalarni yashil iqtisodiyot sharoitida rivojlantirishning real tajribalari yoritildi. Bu esa milliy sanoat korxonalarining barqaror rivojlanish strategiyasini ishlab chiqishda va amalga oshirishda ilmiy asos sifatida xizmat qiladi.

Umuman olganda, yashil iqtisodiyotga o'tish sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini oshirish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash va resurslarni samarali boshqarish orqali barqaror rivojlanishga erishish imkonini beradi. Shu bilan birga, tadqiqot natijalari davlat siyosati, normativ-huquqiy hujjatlar va amaliy innovatsion yechimlar bilan uyg'unlashgan holda korxonalarni strategik rivojlantirishga yo'naltirilishi mumkinligini ko'rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Mirzayev S., Hamroyev O. Yashil iqtisodiyot sharoitida sanoat korxonalarini rivojlantirish strategiyalari. Toshkent: Iqtisodiyot va innovatsiyalar nashriyoti, 2023.
2. Axmedov D., Qodirov F. Energiya samaradorligini oshirish va chiqindilarni kamaytirish yo'llari sanoat korxonalarida. Toshkent: Texnika va innovatsiya nashriyoti, 2024.

3. Salimova S. Yashil texnologiyalarni tatbiq etish orqali sanoat korxonalarining barqaror rivojlanishi. Toshkent: Ekologiya va iqtisodiyot nashriyoti, 2025.
4. Rasulov T., Normurov J. Raqamli texnologiyalar va IoT yordamida sanoat jarayonlarini optimallashtirish. Toshkent: Raqamli iqtisodiyot nashriyoti, 2024.
5. Xolmatov A. Sanoat korxonalarida investitsiyalarni yashil yo‘nalishlarga yo‘naltirish va ijtimoiy mas’uliyatni oshirish. Toshkent: Iqtisodiy rivojlanish nashriyoti, 2023.